

บทที่ 5

บทสรุป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยฉบับนี้ก็คือ ประการแรกเพื่อวิเคราะห์และประเมินความเข้าใจ ภูมิปัญญาไทยของนักวิชาการไทยโดยเสนอไว้สองรูปแบบคือ 1. ความเข้าใจภูมิปัญญาไทยแบบทั่วไป 2. ความเข้าใจภูมิปัญญาไทยแบบวาทกรรม ส่วนวัตถุประสงค์ประการที่สองคือ เพื่อเสนอ มุมมองอื่นที่อาจทำให้เข้าใจภูมิปัญญาไทยที่ครอบคลุมรอบด้านมากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอเพิ่มอีก สองมุมมองคือ 3. ความเข้าใจภูมิปัญญาไทยในมุมมองเชิงอภิปราย และ 4. ความเข้าใจ ภูมิปัญญาไทยโดยเปรียบเทียบกับความรู้แบบวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้นอกจากเพื่อความเข้าใจที่ ครอบคลุมรอบด้านแล้วยังมีไว้สำหรับแก้ข้อบกพร่องหรือข้อวิจารณ์ที่มีต่อความเข้าใจในสองแบบ แรกอีกด้วย

ในบทที่สองผู้วิจัยได้เสนอความเข้าใจภูมิปัญญาไทยแบบทั่วไปโดยอาจสรุปได้จาก ลักษณะร่วมค่านิยมของนักวิชาการทั้ง 12 นิยามได้ว่า ภูมิปัญญาไทยหมายถึง ความรู้ความเชื่อ ของชาวบ้านหรือท้องถิ่นที่มีปัจจัยพื้นฐานทางด้านภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อร่วมกันอย่างใกล้ชิด เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปรับตัวผ่านประสบการณ์ที่สั่งสมพัฒนา และสืบทอดต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ความเข้าใจ ดังกล่าวถือเป็นความเข้าใจภูมิปัญญาไทยกระแสหลักที่ยอมรับกันมาแต่ดั้งเดิมและยังคงมีอิทธิพล ในวงวิชาการไทยปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่า ความเข้าใจดังกล่าวมีข้อบกพร่องที่ถูกวิจารณ์ในสาระสำคัญ คือ ประการแรก ความเข้าใจแบบนี้มักเน้นการพรรณนาและรวบรวมเนื้อหาความรู้ต่างๆไว้ด้วยกัน ขาดการวิพากษ์วิจารณ์ ทำให้ภูมิปัญญาไทยเป็นเพียงความรู้จากอดีตชุดหนึ่งที่หยุดนิ่งล้าสมัย ไม่ สามารถปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ ประการที่สอง ความเข้าใจแบบนี้ไม่สามารถให้เหตุผลสนับสนุนที่สมเหตุสมผลหรือมีน้ำหนักมากพอทำให้ ภูมิปัญญาไทยมีสถานะเป็นความรู้แบบหนึ่งได้ ยกตัวอย่างเช่น การให้เหตุผลว่าภูมิปัญญาไทย เป็นความรู้เนื่องจากเป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์สืบทอดไป เป็นต้น

ในบทที่สาม จากข้อบกพร่องที่มีต่อความเข้าใจแบบทั่วไปข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอความ เข้าใจแบบวาทกรรมที่นอกจากจะอธิบายลักษณะของภูมิปัญญาไทยในมุมมองที่หลากหลาย ครอบคลุมมากขึ้นแล้ว ยังช่วยแก้ข้อวิจารณ์ความเข้าใจแบบทั่วไปอีกด้วยกล่าวคือ ความเข้าใจ แบบวาทกรรมได้เสนอมุมมองที่อธิบายภูมิปัญญาไทยในฐานะเป็นวาทกรรมความรู้แบบหนึ่งของ

ฝ่ายชาวบ้านที่ใช้ต่อสู้ต่อรองกับวาทกรรมความรู้แบบวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นวาทกรรมกระแสหลักของฝ่ายรัฐ แม้ว่าจะแตกต่างจากความเข้าใจแบบทั่วไปแต่ก็สามารถแก้ปัญหาได้แย้งทั้งสองประการได้ ดังนี้

ประการแรก ความเข้าใจแบบวาทกรรมช่วยอธิบายภูมิปัญญาไทยในฐานะเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่งแต่ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือบริบทแวดล้อมอยู่เสมอ ในที่นี้คือการปรับตัวเปลี่ยนแปลง เพื่อต่อสู้แข่งขันกับวาทกรรมความรู้แบบวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ประการที่สอง ความเข้าใจแบบวาทกรรมที่ประยุกต์ใช้ในทัศนะของฟูโกต์สามารถให้เหตุผลสนับสนุนที่มีน้ำหนักน่าเชื่อว่า ภูมิปัญญาไทยมีสถานะเป็นความรู้แบบหนึ่งที่มีพื้นที่ในสังคมได้แม้จะไม่ใช่ความรู้แบบวิทยาศาสตร์สามข้อด้วยกัน ได้แก่

1) แม้ว่าวิทยาศาสตร์จะเป็นความรู้ที่สังคมให้การยอมรับแต่ก็ไม่ได้เป็นความรู้แบบเดียวที่อยู่ในสังคม เนื่องจากมีความรู้แบบอื่นๆ ในสังคมที่ถูกปฏิเสธหรือถูกเบียดขับจากความรู้กระแสหลักอย่างวิทยาศาสตร์ด้วยเช่นกัน ภูมิปัญญาไทยจัดอยู่ในความรู้ประเภทนี้ซึ่งเป็นความรู้ชายขอบแบบหนึ่งที่ถูกแย่งชิงพื้นที่จากความรู้แบบวิทยาศาสตร์

2) วิทยาศาสตร์มีสถานะเป็นความรู้ที่อยู่ในสังคมได้เนื่องจาก มีความจริงรองรับและความจริงดังกล่าวจะเป็นความจริงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีอำนาจมาสนับสนุนความจริงนั้น ดังนั้นการที่วิทยาศาสตร์มีสถานะเป็นความรู้ที่อยู่ในสังคมได้เนื่องจากมีอำนาจ(รัฐ)มาสนับสนุน ในแง่นี้ภูมิปัญญาไทยจึงเป็นความรู้แบบหนึ่งที่อยู่ในสังคมได้เนื่องจากมีอำนาจ(ชาวบ้าน)มาสนับสนุนด้วยเช่นกัน

3) ภายใต้วาทกรรมความรู้แบบหนึ่งจะมีวาทกรรมความรู้แบบอื่นที่เป็นคู่แข่งอยู่เสมอ และภูมิปัญญาไทยเป็นวาทกรรมคู่แข่งกับวาทกรรมความรู้แบบวิทยาศาสตร์ ดังนั้นการที่ทั้งสองอยู่ในฐานะเป็นวาทกรรมคู่แข่งกันได้ ภูมิปัญญาไทยย่อมมีสถานะเป็นความรู้แบบหนึ่งเช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์

อย่างไรก็ตามความเข้าใจแบบวาทกรรมข้างต้นอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่บกพร่องสองประการ คือ ประการแรก จากเหตุผลสนับสนุนข้อที่สองที่อ้างว่า ภูมิปัญญาไทยมีสถานะเป็นความรู้แบบหนึ่งได้เนื่องจากมีความจริงรองรับและความจริงในที่นี้ขึ้นอยู่กับอำนาจที่มาสนับสนุนความจริงนั้น ทำให้ภูมิปัญญาไทยกลายเป็นความรู้ที่ไม่ได้เสนอทัศนะว่าด้วยความเป็นจริงของโลก นอกจากความเป็นจริงที่อำนาจผลิตสร้างขึ้นมา ประการที่สอง ความเข้าใจแบบวาทกรรมเป็นวิธีมองแบบแยกขั้วตรงข้ามระหว่างความรู้แบบภูมิปัญญาไทยกับวิทยาศาสตร์ ทำให้ความรู้ทั้งสองแตกต่างตรงข้ามกันอย่างสิ้นเชิง

ในบทที่สี่ ผู้วิจัยได้เสนอความเข้าใจภูมิปัญญาไทยสองมุมมองเพื่อแก้ข้อโต้แย้งที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่บกพร่องจากความเข้าใจแบบวาทกรรมสองประการข้างต้น กล่าวคือ มุมมองแรก ความเข้าใจภูมิปัญญาไทยในมุมมองเชิงอภิปรายเพื่ออธิบายให้เห็นว่าภูมิปัญญาไทยไม่ได้เป็นอย่างไรที่ถูกต้องแย้งว่าเป็นความรู้ที่ไม่ได้เสนอทัศนะว่าด้วยความเป็นจริงของโลก ตรงกันข้ามภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้แบบหนึ่งที่เสนอความเป็นจริงของโลกบางอย่างซึ่งมีลักษณะทางอภิปรายเป็นจิตนิยมรองรับ กล่าวคือ เชื่อว่าความเป็นจริงของสรรพสิ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นกายกับจิต ดูได้จากความเชื่อต่างๆ ที่เป็นพื้นฐานและสนับสนุนอยู่เบื้องหลังภูมิปัญญาไทยรวมเรียกว่าเป็นระบบความเชื่อพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ประกอบไปด้วย ความเชื่อแบบผี พราหมณ์ และพุทธซึ่งมีการปรับตัวให้สอดคล้องกัน ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีความสอดคล้องของไควน์เพื่ออธิบายให้เห็นว่า วิธีการเชื่อของชาวบ้านจะเชื่อในสิ่งที่สอดคล้องและสนับสนุนความเชื่ออื่นๆ อย่างสมเหตุสมผลในระบบความเชื่อเดียวกัน คือ พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน ตัวอย่างที่ยืนยันทฤษฎีดังกล่าวก็คือ การปรับเปลี่ยนความเชื่อในการรักษาโรคแบบเดิมให้เข้ากับความเชื่อให้เข้ากับความเชื่อในการรักษาโรคแบบแพทย์แผนใหม่ที่คงความเชื่อเดิมและยอมรับความเชื่อใหม่ โดยพยายามอธิบายประสบการณ์ใหม่ให้สอดคล้องกับความเชื่อเดิม ดังนั้นในมุมมองนี้ภูมิปัญญาไทยจึงเป็นความรู้แบบหนึ่งที่เป็นจิตนิยมและมีพื้นฐานมาจากความเชื่อพุทธศาสนาแบบชาวบ้านที่อยู่ในบริบทเฉพาะทางสังคมวัฒนธรรมความเชื่อที่สอดคล้องกัน

มุมมองที่สอง ความเข้าใจภูมิปัญญาไทยโดยเปรียบเทียบกับความรู้แบบวิทยาศาสตร์เพื่ออธิบายให้เห็นว่า ความรู้แบบภูมิปัญญาไทยไม่ได้แตกต่างตรงข้ามกับความรู้แบบวิทยาศาสตร์โดยสิ้นเชิงอย่างที่ถูกต้องแย้ง เนื่องจากพบว่า ความรู้ทั้งสองมีลักษณะบางอย่างร่วมกัน คือ จัดได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของมนุษย์เช่นเดียวกัน และที่มาของความรู้ซึ่งมีรากฐานมาจากการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส ในขณะที่ความแตกต่างกลับทำให้เข้าใจภูมิปัญญาไทยในฐานะความรู้แบบหนึ่งได้ชัดเจนขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับความรู้แบบวิทยาศาสตร์ พบว่า ภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้เฉพาะถิ่นแบบหนึ่งที่มีลักษณะเป็นอัตวิสัยร่วมอยู่ภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรมเฉพาะ

ความเข้าใจในมุมมองทั้งสองนอกจากจะช่วยแก้ข้อโต้แย้งที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจภูมิปัญญาไทยที่บกพร่องแล้ว ยังช่วยให้เหตุผลสนับสนุนภูมิปัญญาไทยให้มีสถานะเป็นความรู้แบบหนึ่งได้เพิ่มอีกสามประการ คือ

ประการแรก ภูมิปัญญาไทยเป็นความเชื่อหนึ่งที่มีการอ้างเหตุผลสนับสนุนแบบสอดคล้องซึ่งความเชื่อที่มีการอ้างเหตุผลสนับสนุนเป็นเงื่อนไขหนึ่งของการเป็นความรู้

ประการที่สอง การไม่อาจประเมินได้ว่าความรู้แบบใดดีกว่ากัน ระหว่างความรู้ที่มีข้อความเชิงทฤษฎีต่างกันตามทฤษฎีความสอดคล้องของไควน์ โดยสนับสนุนให้ภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้แบบหนึ่งที่มีพื้นที่อยู่ในสังคมได้แม้ไม่ใช่ความรู้แบบวิทยาศาสตร์

ประการที่สาม จากทัศนะแบบปฏิบัตินิยมของเจมส์สนับสนุนให้ภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้แบบหนึ่งได้ เนื่องจากมีประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ แม้ว่าจะไม่ใช่ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ที่อ้างว่าสะท้อนความเป็นจริงของโลก

จากที่ได้สรุปและประเมินความเข้าใจภูมิปัญญาไทยของนักวิชาการดังกล่าว จะเห็นได้ว่าไม่มีความเข้าใจภูมิปัญญาไทยของนักวิชาการแบบใดที่จะปราศจากข้อโต้แย้งแม้แต่มุมมองเดียว ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่า ความเข้าใจภูมิปัญญาไทยที่เหมาะสมที่สุดคือ ความเข้าใจมุมมองร่วมที่เกิดจากความเข้าใจทั้งสี่แบบรวมกัน โดยยึดความเข้าใจแบบทั่วไปเป็นหลัก เนื่องจากความเข้าใจในแต่ละแบบต่างมีข้อดี และให้มุมมองที่แตกต่างหลากหลายแต่ไม่ขัดแย้งกัน ในที่นี้คือ ความเข้าใจแบบทั่วไปสามารถยอมรับความเข้าใจแบบวาทกรรมในฐานะเป็นส่วนเสริมได้โดยไม่ขัดแย้งและไม่สูญเสียความเข้าใจแบบเดิมไป เช่นเดียวกับมุมมองความเข้าใจอีกสองแบบที่เหลือ กล่าวคือนอกจากจะไม่เกิดความขัดแย้งต่อกันแล้ว ความเข้าใจทั้งสามแบบยังช่วยแก้ไขข้อบกพร่องของความเข้าใจแบบทั่วไปที่ได้ลำดับให้เห็นมาทั้งหมดข้างต้น และนำไปสู่ความเข้าใจภูมิปัญญาไทยที่ครอบคลุมรอบด้านมากขึ้น ดูได้จากการให้คำนิยามของความเข้าใจภูมิปัญญาไทยแบบทั่วไปที่ได้รับการเพิ่มเติมจากความเข้าใจในมุมมองร่วม ดังนี้

“ภูมิปัญญาไทย หมายถึงความรู้ของชาวบ้านที่อยู่ในบริบทเฉพาะทางสังคมที่มีปัจจัยพื้นฐานทางด้านภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมความเชื่อพุทธศาสนาแบบชาวบ้านที่สอดคล้องร่วมกันอย่างใกล้ชิด โดยเป็นความรู้ที่มีลักษณะทางอภิปรายเป็นจิตนิยม และมีลักษณะทางญาณวิทยาเป็นอัตวิสัยร่วมที่เข้าถึงความเป็นจริงของโลกได้ด้วยผลสำเร็จของการแก้ปัญหา เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปรับตัวผ่านประสบการณ์ที่สั่งสมสืบทอดจากบรรพบุรุษเพื่อใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข หรือใช้เป็นวาทกรรมความรู้ในการต่อสู้ต่อรองของชาวบ้านต่อวาทกรรมการพัฒนากระแสหลักของรัฐที่อาศัยความรู้แบบวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือ”

กล่าวอีกนัยหนึ่งความเข้าใจภูมิปัญญาไทยในมุมมองร่วมคือ การผนวกรวมเอาข้อดีของความเข้าใจแบบอื่นเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องหรือเพิ่มเติมความเข้าใจภูมิปัญญาไทยแบบทั่วไปซึ่งเป็นความเข้าใจกระแสหลักของนักวิชาการไทยให้ครอบคลุมรอบด้านมากขึ้น ได้แก่ ประการแรก ความเข้าใจแบบวาทกรรมทำให้ภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้ที่สามารถปรับใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ หรือบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ประการที่สอง ความเข้าใจใน

มุมมองเชิงอภิปรายที่สนใจวิเคราะห์โลกทัศน์ วิธีคิด ความเชื่อ ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังทำให้เข้าใจรากฐานที่มาของภูมิปัญญาไทย ประการที่สาม ความเข้าใจแบบวาทกรรม และความเข้าใจแบบอื่นสองมุมมองได้ให้เหตุผลสนับสนุนภูมิปัญญาไทยให้มีสถานะเป็นความรู้แบบหนึ่งที่มีพื้นที่ในสังคมที่สมเหตุสมผลมากขึ้น

ดังนั้นความเข้าใจภูมิปัญญาไทยในมุมมองร่วมจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของความเข้าใจที่ผู้วิจัยเห็นว่านอกจากจะช่วยแก้ข้อบกพร่องที่ถูกโต้แย้งต่างๆ แล้ว ยังเป็นมุมมองที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ครอบคลุมรอบด้านมากที่สุดหลังจากได้ประเมินความเข้าใจของนักวิชาการไทยในรูปแบบต่างๆ

อย่างไรก็ตามหากจะมีข้อโต้แย้งต่อความเข้าใจแบบดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาหนึ่งที่ต้องตระหนักและให้ความสำคัญก็คือ ความแตกต่างระหว่างความเข้าใจไม่ว่าแบบใดของนักวิชาการกับความเข้าใจของชาวบ้านจริงๆ เนื่องจากการที่นักวิชาการศึกษาภูมิปัญญาไทยผ่านกรอบทฤษฎีวิทยาต่างๆทำให้เกิดความเข้าใจที่มีอคติหรือบิดเบือนไปจากความเป็นจริงยกตัวอย่างเช่น ความเข้าใจของนักวิชาการส่วนใหญ่ที่มักมองภูมิปัญญาไทยแต่ด้านดีเพียงด้านเดียว เป็นมุมมองที่ค่อนข้างหลงใหลใศวัดว่าโหยหาอดีตที่ผ่านมาแล้ว (Nostalgia) และพยายามฟื้นฟูกลับมาใช้ใหม่ โดยเห็นว่าของเก่าอย่างภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้ที่น่าชื่นชมไปเสียทั้งหมด หากนักวิชาการเข้าใจภูมิปัญญาไทยในมุมมองร่วมดังที่ผู้วิจัยเสนอก็น่าที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ เนื่องจากความเข้าใจในมุมมองร่วมชี้ให้เห็นว่า ภูมิปัญญาไทยเป็นความรู้ที่อยู่ในบริบทเฉพาะทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อของชาวบ้าน ดังนั้นการพยายามเข้าใจภูมิปัญญาไทยผ่านระเบียบวิธีทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่ได้คำนึงถึงข้อจำกัดดังกล่าวจึงไม่อาจนำมาซึ่งความเข้าใจที่ครอบคลุมรอบด้านได้ ตรงกันข้ามกลับสร้าง ความเข้าใจผิดหรือบิดเบือนไปจากความเป็นจริงซึ่งอาจเป็นการทำลายภูมิปัญญาไทยในที่สุด